

Oponentský posudek disertační práce **Lucie Galusové: Vodní díla ve vesnickém prostředí vrcholného a pozdního středověku v Čechách: Prostorové vazby a sídelní souvislosti.**
Plzeň 2014.

133 stran textu, 82 obr., 10 tab.

Předložená práce je vyústěním soustavné práce autorky zabývající se dosud v České republice málo frekventovanou problematikou mlýnů a to především z archeologického a sídelně geografického hlediska. Práce má promyšlenou strukturu rozdělenou do dvaceti částí. Po několikařádkovém Úvodu a Úvodu do problematiky (1, 2, str. 1–2), které mohly být spojeny, následují dvě kapitoly z dějin bádání v České republice i Evropě (3, 4, str. 2–5). Poměrně velikou pozornost věnovala autorka vymezení, cílům a metodám práce (5, 6, str. 5–12). V sedmé a osmé kapitole kriticky zhodnotila výsledky výzkumů mlýnů nejen tuzemských, ale i evropských (str. 12–39). Tyto dvě kapitoly, které jsou jádrem práce, prokazují velmi dobrou orientaci autorky v literatuře a zvláště zpracování zahraniční literatury považují za úctyhodné. Autorka si stanovila poměrně přísná kritéria prokázání existence mlýna, a proto existenci některých mlýnů uváděných v literatuře relativizuje (Vyžlovka, Ústupenice, Mstěnice) a v dalších případech poukazuje na nedostatečnou publikaci výsledků (Libkovice, Jahodov, Velké Poříčí, Mstěnice), takže jako prokazatelný a dostatečně publikovaný je nakonec v České republice jen zlatorudný mlýn na Otavě, od jehož výzkumu uplyne za nedlouho padesát a od publikace více než čtyřicet let. Za velmi špatné považují nedokončení archeologického výzkumu mlýna na zaniklých Mstěnicích, který je příkladem kamenného mlýna patrně existujícího ve 14. až 15. stol. Teprve vyhodnocení objevené situace a nálezu však může v otázkách interpretace a datování přinést pokrok. Zajímavé jsou i výsledky nedestruktivního výzkumu mlýnů v Čechách, které podle mého mínění jsou důležité především z hlediska památkové ochrany a vytipování vhodných lokalit pro případný archeologický odkryv. Velmi důležitý je i stavebně historický průzkum mlýnů, který umožňuje vydělení stavebních fází jednotlivých objektů, z nichž některé sahají až do 16. stol. Pro českého čtenáře je velkým přínosem přehled a rozbor archeologických výzkumů mlýnů v Anglii, Irsku, Dánsku, Německu, Rakousku, Polsku, Francii a Švýcarsku. Teprve v tomto kontextu je možno uvažovat o dalším výzkumu směřujícího k prohloubení znalostí o podobě mlýnů v České republice ve středověku a raném novověku. Teprve po prvních devíti kapitolách přistoupila autorka ke kapitole deváté nazvané „Podoba a vybavení vodního mlýna“ (str. 39–48) v níž na základě speciálně formulované databáze zhodnotila výsledky výzkumu v Čechách i zahraničí. Výsledkem bylo vytvoření hypotetické podoby dřevěného vodního mlýna, které bylo ztvárněno i graficky. Kromě toho se vyjádřila k podobě jezů, rybníků, hrází, náhonů a výstroje vodního mlýna. Desátá a jedenáctá kapitola (str. 49–69) se zabývají nedestruktivním výzkumem mlýnů. Poměrně podrobně se autorka věnuje zánikovým transformacím a jejich poznatelnosti v terénu. Teoretická příprava, vyúsťující ve vypracování metody, pak byla ověřena na lokalitách v severních, západních, jihovýchodních a jižních Čechách. Ve dvanácté kapitole (str. 70–75) se autorka na základě písemných pramenů pokusila přispět ke studiu hustoty a polohy středověkých vodních mlýnů na Pardubicku a Pelhřimovsku, kde shledala vhodnou pramennou základnu. Dospěla k nepřilíš optimistickému závěru, že

„...podrobná analýza písemných pramenů musela být velmi náročná, výsledná zjištění jsou evidentně zatížena chybou, jejíž výše je nezměřitelná a závěry jsou diskutabilní.“ (str. 75). Tento závěr však vyplývá spíše z velikého očekávání než z reálných možností. Domnívám se, že z hlediska rozmístění mlýnů vzhledem k zázemí by bylo možné využít i urbář lichtenštejnského panství z roku 1414 (Bretholz B.: Das Urbar der Lichtensteinischen Herrschaften Nikolsburg, ... Reichenberg und Komotau 1930). Pokud by se autorka hodlala zabývat mlýny například na Velkomeziříčsku, doporučoval bych šest svazků V. Makovského: Mlýny a mlynáři na Velkomeziříčsku, vydaných Vlastivědnou a genealogickou společností ve V. Meziříčí v letech 2004–2009 (uvádím jen proto, že tyto publikace nejsou běžně přístupné). Třináctá kapitola obsahuje nálezovou zprávu a interpretaci archeologického odkryvu vodního mlýna v Touchořinách (str. 76–93), který probíhal v letech 2011–2014. Autorka zde prokázala schopnost vést, dokumentovat a vyhodnotit archeologický odkryv mlýna. Vzhledem k tomu, že výzkum byl dokončen v roce odevzdání disertace, na celkové vyhodnocení si budeme muset ještě počkat.

Patnáctá kapitola stručným, ale výstižným způsobem shrnuje výsledky práce (str. 95–97). Široký rozsah autorčina zájmu dokládá seznam literatury, písemných pramenů a online zdrojů. Resumé je v němčině a angličtině.

Práce je doplněna rozsáhlou obrazovou přílohou dokumentující jak rozsah nedestruktivního výzkumu, formulář deskriptivního systému, hypotetickou podobu dřevěných mlýnů, dokumentaci reliktních zjištěných nedestruktivním výzkumem, mapové podklady související s využitými písemnými prameny a rozsáhlou dokumentaci archeologického odkryvu mlýna Touchořiny. Výsledky výzkumů mlýnů v České republice i Evropě na obr. 81 a 82 jsou nepříliš přehledné a navíc v textu na ně chybí odkazy. Jistě by si zasloužily podrobnější dokumentaci, což by ale obrazovou přílohu zvětšilo o čtyřicet stránek.

Formální stránka práce je na dobré úrovni, i když překlepy nejsou úplně vzácné, ale opravoval jsem je tužkou v originále disertace. Není vhodné při citaci uvádět někdy místo úplného odkazu jen tamtéž (str. 36). Nepříjemné je nesprávné číslování subkapitol v kapitole 11.2.6. Práci by jistě prospěly rejstříky a slovníček některých speciálních, ale méně obvyklých pojmů (železí, papřice, lucerna, vantroky, oškrt, paleční kolo, céví, běhoun, ležák, křes, hranice, lub, lednice, lub, mlecí složení). Některé části práce by si zasloužily publikaci a to jednak přehled bádání s kritickým vyhodnocením a potom výsledky archeologického odkryvu mlýna v Touchořinách.

Předložená práce je dokladem vysoké odborné úrovně Lucie Galusové při poznávání podoby středověkých a raně novověkých mlýnů. Její práce, k níž přistoupila s propracovanými metodami a reálným cílem, kterého dosáhla, má veliký význam pro obor. Výsledky jsou velmi významné a doporučuji jejich publikování v odborné literatuře. Práce svědčí o systematičnosti autorky, je zpracována přehledně, dobře formálně upravená s dobrou jazykovou úrovní. Drobné poznámky oponenta jsou vyjádřeny v předchozím textu. Publikační činnost autorky je na velmi dobré úrovni. Práci s radostí doporučuji k obhajobě.

V Brně dne 1. prosince 2014.

Prof. PhDr. Josef Unger, CSc.